

İncelemeler: Ahlak ve siyaset

YAZAN
Prof. Tayyib GÖKBİLGİN

Cemiyet hayatımızın iyi, doğru ve güzel cepheleri ve tezahürleri her Türk aydınını memnun ve tatmin ettiği gibi aksak ve bozuk tarafları da, muhakkak ki, üzmekte ve düşündürmektedir. Şu sıralarda sosyal ahlak üzerinde değerli bir eser yayınlamış ve bu suretle bu konuda aynı zamanda bir irşat vazifesi de yapmış olan sayın arkadaşım Cahit Tanyolun cemiyet hadiseleri ve memleket davaları arasında artık kimsenin gözünden kaçmayan bazı bozukluk ve huzursuzluk alamet ve işaretlerini teşrih eden “Sosyal Fren” adlı son makalesi beni de düşündürdü ve bu mevzuun diğer bir cephesi üzerinde siyasi ahlak meselelerinde biraz durmaya sevketti. Tanyol’un, büyük bir isabet ve hakikat payı olan teşhislerinin ana hattı şöyle idi;

“Bugün genç veya bilgisiz, görgüsüz kimselerin işlediği bir çok suçlar, başta devlet olmak üzere, bütün yaşlı nesillerin omuzlarındadır. Ahlak, bir takım inanılmış müşterek değerler olduğuna ve bu değerler üzerinde ne hile ne de pazarlık yapılamıyacağına göre, istisna kabul etmez bir karakter taşır. Halbuki, bizde, namus, fazilet, şeref, iffet ve cesaret gibi ahlaki mefhumlar insanların mevkilerine, iktidar sahibi olup olmadıklarına ve servetlerine göre mana değiştiriyor, bazı insanların hareketlerine karşı takındığımız şiddetli tavır, aynı cinsten başka bir insanda müsamahaya, umursamamazlığa kolayca çevrilebiliyor. Hülasa, yeni nesiller frenleri cesini göstermeğe kafidir ki, bunların bir listesini merhum Bursalı Mehmet Tahir Bey 1916 senesinde yayınladığı “Siyasete ait İslam eserleri” adlı bir risalde göstermişti.

Bu türlü ahlak ve siyaset eserleri arasında en meşhurlarından biri olan Ahlakı Alai de Kanuni Sultan Süleyman devri ülemasından Kınalı Zade Alaaddin Ali Çelebi, fazilet usullerini dört kısımda (Hikmet, Adalet, İffet ve Şecaai) toplamakta, bunların kendi başlarına itidali ifade ettiği halde ifrat ve tefritlerinin zillate vardığını, mesela adaletin ziddinin cesur ve eza yapmak olduğunu beyan eylemekte, diğer taraftan, “Adalet müsavattan ibarettir” mütearifesini zikrettikten sonra, “Hakim kahir gerek ki def-i zulüm ve ref’-i hayf eyleye ve dahi mabeyinlerinde muamelat ve muavezatı rıza ile vaki olmak gerek ki tegallüp ve tekahür mündefi olup her biri maksuduna nail ola” demekte ve iktidar erbabının zulmü ortadan kaldırmak hususunda takip edeceği yolu göstermektedir. Keza, “Nehcüsülük fi siyasetilmülük” adlı ahlak ve siyaset kitabı da devletin başında bulunanların muttasaf olması lazım gelen hasletlerin başında ilim sahibi, yaşlı ve işlerde tecrübe aleyhtarı Sinan Paşa da (Koca) bir kaç kese halis altın dağılarak sözü geçen yüksek dereceli şahsiyetleri elde eylemiş ve böylece bu değerli devlet adamının azil ve katli bir takım entrikalar neticesinde temin olunmuştu. Bu feci hadise hakkında müverrih Peçevinin verdiği şu hüküm çok ilgi çekici ve ibret vericidir: “Merhumun (Ferhat Paşa) Acem seferlerinde bu kadar hizmeti ve fütühatı ve Şah gibi adüya serfuru ettirip Şah oğlun rehine getürdüğü firamuş olunacak hizmet değil iken biçarenin mükafatı bu yüzden

zuhur etti. Merhum Sultan Murat Han asrı olsa merhuma kıymak ihtimali yok idi. Halbuki kall değil azle bile müstahak değil idi. Lakin Sultan Mehmet merhum gayet sadedil ve vüzeranın kızıp ve hile ve hüd'asından gafil olmakla böyle nahak işleri garazı nefis ile vücade getirdi ve birbirini takip ederek bir yere gittiler ki anda hak ve batılı zahir ve aşikar olur ve her birisi ettigün bulur.”

Netice ne oldu? Haksızlıklar ve zulümler, Peçevinin dediği gibi, birbirini takip etti, Bir taraftan harpler, diğer taraftan dahili gaileler devleti ve cemiyeti o kadar yordu ve zebun düşürdü ki ancak Kuyucu Murat Paşanın büyük bir şiddet ve merhametsizlikle yaptığı icraat ortalığa sun'î ve zahiri de olsa bir sükunet getirebildi. Bu gafil ve entrikacı iktidar sahipleri birer suretle ortadan çekildiler fakat tedbirsizlikleri, cemiyete kin ve gazez aşıl原因 hareket ve siyasetleri yüzünden, uzun bir zaman bunun acısı ve ıstırabı duyuldu. Batı dünyası, XVII, asırda gerek devlet ve idare sahasında gerek ilim ve fikir hayatında büyük hamleler, büyük terakkiler kaydedip bu büyük asrı yaşarken, Osmanlı camiası, çok zaman, sen - ben kavgası ile, manasız ve geri temayüllü gayretleri besleyen, hırs ve menfaat mülahazaları ile, ahlak ve fazilet prensiplerinin zedelendiği bir mecrada çalkalandı, durdu.

Tarihten alınacak ibret dersinin çok olduğu daima tekrarlanan bir mütearifedir. İlim ve fikir erbabının, bu arada bilhassa tarihçi ve sosyologların ise, her devirde cemiyet hadiselerinin bazı bozuk ve çarpık tezahürleri karşısında büyük bir dikkat ve şuurla, cesaretle teşhis koymaları, bunların izalesi için ellerinden gelen gayreti iyi niyetle, saffetle ve sabırla göstermeleri, hiç değilse tarihe karşı vazifelerini tam bir vicdan huzuru içinde yapmış insanlar mevkiinde bulunmaları sağ duyunun emrettiği bir vakıa olsa gerektir.